

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ «ΠΕΡΣΙΚΟΙ ΠΟΛΕΜΟΙ – ΕΛΛΗΝΕΣ ΚΑΙ ΠΕΡΣΕΣ»
ΕΝΟΤΗΤΑ 2^η - ΠΟΛΙΤΕΥΜΑ – ΘΡΗΣΚΕΙΑ
ΥΛΙΚΟ ΓΙΑ ΤΟΥΣ ΣΥΜΜΕΤΕΧΟΝΤΕΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΥΣ
ΔΗΜΟΣΙΑ ΚΕΙΜΕΝΑ

Σχεδιασμός-Συντονισμός: Χαρά Ανδρεΐδου

Ο Κώδικας του Χαμουραμί

Τον χειμώνα του 1901-1902 ανακαλύφθηκε στην πόλη Σούσα, στο σημερινό Ιράν, η οποία αποτελούσε και την κύρια κατοικία του πέρση βασιλέα Δαρείου Α', μια πέτρινη στήλη από μαύρο βασάλτη, ύψους 2,25 μέτρων, στην οποία αναγράφεται ένας αρχαίος βαβυλωνιακός κώδικας (νομοθεσία). Αυτός ο κώδικας, γνωστός και ως «Κώδικας του Χαμουραμί», αποτελεί ένα από τα αρχαιότερα κείμενα νόμων που έχουν βρεθεί ποτέ.

Ο Χαμουραμί υπήρξε αυτοκράτορας της Βαβυλωνίας περίπου το 1750 π.Χ. Στην κορυφή της στήλης απεικονίζεται ο βασιλιάς Χαμουραμί, ο οποίος λαμβάνει τους νόμους από τον Σάμας, τον βαβυλώνιο θεό της δικαιοσύνης. Οι νόμοι στο σύνολό τους είναι 282 και αφορούν πολλές πτυχές της ζωής. Ο Δαρείος είχε μεταφέρει τη στήλη αυτή στα ανάκτορά του, γιατί ουσιαστικά οι νόμοι του Χαμουραμί ίσχυαν και στην περσική αυτοκρατορία, πάνω από 1000 χρόνια αργότερα.

Στον πρόλογο, ο Χαμουραμί κάνει φιλοφρόνηση προς τους θεούς:

«Όταν ο ανώτερος Ανι, βασιλιάς των Ανουνάκι και Μπελ, ο Κύριος του Ουρανού και της Γης, αυτός που καθορίζει το πεπρωμένο της γης, ανέλαβε την κυριαρχία όλης της ανθρωπότητας στο Μαρντούκ, όταν εκφώνησαν το υψηλό όνομα της Βαβυλώνας, όταν το έκαναν διάσημο ανάμεσα στις περιοχές του κόσμου και μέσα του δημιούργησαν ένα αιώνιο βασίλειο του οποίου τα θεμέλια ήταν σταθερά όπως ο ουρανός και η γη – εκείνη την εποχή ο Ανού και ο Μπελ κάλεσαν εμένα, τον Χαμουραμί, τον δοξασμένο πρίγκιπα, τον προσκυνητή των θεών, να επιφέρω την υπεροχή της δικαιοσύνης στη γη, να καταστρέψω τους ασεβείς και το κακό, να αποτρέψω τους ισχυρούς από την καταπίεση των αδύναμων, να φωτίσω τη γη και να προωθήσω την ευημερία του λαού. Ο Χαμουραμί, ο κυβερνήτης που κατονομάζεται από τον Μπελ, είμαι εγώ, ο οποίος έφερε πολλά και αφθονία».

Οι ανατολικοί ηγεμόνες φρόντιζαν να καταγράφονται σε πέτρα το νόμιμο δικαίωμά τους στον θρόνο και τα κατορθώματά τους κατά τη βασιλεία τους, και έστηναν αυτές τις επιγραφές σε διάφορες περιοχές των αχανών αυτοκρατοριών τους, για να εδραιώσουν την εξουσία τους και να μείνουν οι πράξεις τους ες αεί. Οι επιγραφές αυτές αρκετές φορές ήταν δίγλωσσες ή ακόμη και τρίγλωσσες, για να τις κατανοούν όσο το δυνατόν περισσότεροι. Επειδή όμως ελάχιστοι από τους υπηκόους τους ήξεραν να διαβάζουν, οι επιγραφές συνοδεύονταν και με ανάγλυφες παραστάσεις καθαρά προπαγανδιστικού χαρακτήρα, όπου οι ηγεμόνες απεικονίζονταν να συνδιαλέγονται ως ίσος προς ίσον με τους θεούς. Παρατηρήστε ότι αναφέρονται πάντοτε στο πρώτο ενικό πρόσωπο και προπαγανδίζουν το δικαίωμά τους και τη δύναμή τους, εκφράζοντας ουσιαστικά αυτό που πολλά χρόνια έκανε σύνθημα ο Λουδοβίκος ο 14^{ος}: «Το κράτος είμαι εγώ». Ας δούμε χαρακτηριστικά παραδείγματα:

Ο ΒΑΣΙΛΙΑΣ ΚΥΡΟΣ (559-530 π.Χ.) ΚΑΤΑΛΑΜΒΑΝΕΙ ΤΗΝ ΒΑΒΥΛΩΝΑ (το 539 π.Χ.)

Είμαι ο Κύρος, **βασιλεύς του Κόσμου**, μέγας βασιλεύς, νόμιμος βασιλεύς, βασιλεύς της Βαβυλώνας, βασιλεύς της Σουμερίας και της Ακκαδίας, **βασιλεύς των τεσσάρων άκρων [της γης]**, γιος του Καμβύση [Α'], του μεγάλου βασιλέως, βασιλέως της Ανσάν, εγγονός του Κύρου [Α'], του μεγάλου βασιλέως, βασιλέως της Ανσάν, απογόνου του Τεΐσπη, μεγάλου βασιλέως, βασιλέως της Ανσάν, **από οικογένεια [που] πάντα [ασκούσε] βασιλεία, της οποίας την διακυβέρνηση αγαπούν ο Βελ και ο Νεβώ, που [τον Κύρο] θέλουν [οι θεοί] ως βασιλέα για να ευχαριστήσει τις καρδιές τους.**

ΕΠΙΓΡΑΦΗ ΤΟΥ ΒΑΣΙΛΙΑ ΔΑΡΕΙΟΥ (521-486 π.Χ.) (επιτύμβια επιγραφή)

Είμαι ο Δαρείος ο Μέγας Βασιλεύς, **Βασιλεύς των Βασιλέων**, Βασιλεύς της Περσίας, **Βασιλεύς των χωρών**, γιος του Υστάσπη, εγγονός του Αρσάμη, Αχαιμενίδης. Είπε ο Δαρείος ο βασιλεύς: Ο πατέρας μου ήταν ο Υστάσπης, πατέρας του Υστάσπη ήταν ο Αρσάμης, πατέρας του Αρσάμη ήταν ο Αριαράμης, πατέρας του Αριαράμμη ήταν ο Τεΐσπη, πατέρας του Τεΐσπη ήταν ο Αχαιμένης. Είπε ο Δαρείος ο βασιλεύς: Γι' αυτό τον λόγο λεγόμαστε Αχαιμενίδες. **Από πολύ καιρό είμαστε ευγενικής καταγωγής. Από πολύ καιρό η οικογένειά μας έχει βασιλείς. [...]** Είπε ο Δαρείος ο βασιλεύς: **Ιδού τι έκαμα αφού έγινα βασιλιάς. [...]** Είπε ο Δαρείος ο βασιλεύς: Το βασίλειο που είχαν πάρει από την οικογένειά μας, αυτό ζανάβαλα στη θέση του [...]

ΞΕΡΞΗΣ, Ο ΜΕΓΑΣ ΒΑΣΙΛΕΥΣ (486-465 π.Χ.) (επιτύμβια επιγραφή)

Ο **Αούρα Μάσδα** είναι ο μεγάλος θεός που [μας] έδωσε αυτήν την Γη, που [μας] έδωσε αυτόν τον Ουρανό, που [μας] έδωσε την Ανθρωπότητα που έδωσε στους πιστούς του ευημερία, που **έκανε τον Ξέρξη βασιλέα**, [να κυβερνήσει] το πλήθος [ως] μόνος βασιλεύς, να δίνει μόνος διαταγές στους άλλους [βασιλείς]. **Είμαι ο Ξέρξης, ο μέγας βασιλεύς, ο βασιλεύς των βασιλέων, βασιλεύς [όλων] των χωρών [που μιλούν] όλων των ειδών τις γλώσσες, ο βασιλεύς [ολόκληρης] της μεγάλης και απέραντης Γης --γιος του βασιλέως Δαρείου, του Αχαιμενίδη, Πέρσης, γιος Πέρση, Άρειος από σπόρο [καταγωγή] Αρείου. Λέει ο βασιλεύς Ξέρξης: Αυτές είναι οι χώρες --μαζί με την Περσία-- στις οποίες είμαι βασιλεύς υπό την "σκιά" [προστασία] του Αούρα Μάσδα, στις οποίες ασκώ εξουσία, οι οποίες φέρνουν τους φόρους υποτελείας σε μένα -- **οτιδήποτε τις διατάζω, αυτό πράττουν και τηρούν τους νόμους μου--** : Μηδία, Ελαμία, Αραχωσία, Ουραρτού, Δραγγιανή, Παρθία, Αρία, Βακτρία, Σογδιανή, Χορεσμιά, Βαβυλώνα, Ασσυρία, Σατταγυδία, Σάρδεις [Λυδία], Αίγυπτος, **ΟΙ ΪΩΝΕΣ ΠΟΥ ΖΟΥΝ ΔΙΠΛΑ ΣΤΗΝ ΑΛΜΥΡΗ ΘΑΛΑΣΣΑ ΚΑΙ [ΑΥΤΟΙ] ΠΟΥ ΖΟΥΝ ΠΕΡΑ ΑΠΟ ΤΗΝ ΑΛΜΥΡΗ ΘΑΛΑΣΣΑ** (προσέξτε πόσο αυθαίρετα ψεύδεται ο Μέγας Βασιλεύς, αφού περιλαμβάνει μέσα στις κτήσεις του και τους Έλληνες που ζουν πέρα από την αλμυρή θάλασσα, δηλαδή το Αιγαίο, παρά την πανωλεθρία που έπαθε στην **πραγματικότητα!**), Μακία, Αραβία, Γανδάρα, Ινδία, Καππαδοκία, Δααΐα, οι Αμύργιοι Κιμμέριοι, οι Κιμμέριοι που φορούν μυτερές σκούφιες, οι Σκυρμιάδες, οι Ακυρίση [;], η Λιβύη, οι Κάρες [Banneshu], και η Κους.**

Λέει ο βασιλεύς Ξέρξης: Αφού έγινα βασιλεύς, υπήρχαν [μερικές] ανάμεσα σ' αυτές τις χώρες [τα ονόματα των οποίων] αναγράφονται παραπάνω, **που επαναστάτησαν [αλλά]**

*συνέτριψα αυτές τις χώρες, αφού ο Αούρα Μάσδα με υποστήριξε, υπό την "σκιά" [προστασία] του Αούρα Μάσδα, και τις επανέφερα στο [προηγούμενο πολιτικό] καθεστώς. Επιπλέον, υπήρχαν ανάμεσα σ' αυτές τις χώρες, [μερικές] οι οποίες διοργάνωναν [θρησκευτικές] τελετές στον Θεό του Κακού, αλλά υπό την "σκιά" [προστασία] του Αούρα Μάσδα **ξερίζωσα αυτούς τους ναούς του Θεού του Κακού** και διακήρυξα [τα κάτωθι]: **"Απαγορεύεται να διοργανώνετε [θρησκευτικές] τελετές στον Θεό του Κακού [από εδώ και στο εξής]!"** Όπου προηγουμένως διοργανώνονταν [θρησκευτικές] τελετές στον Θεό του Κακού, εγώ, ο ίδιος, διοργάνωσα [θρησκευτική] τελετή στον Αούρα Μάσδα και στην κοσμική τάξη [arta] ευλαβώς. [...]*

Λέει ο βασιλεύς Ξέρξης: Είθε ο Αούρα Μάσδα να προστατεύει εμένα, την οικογένειά μου, και αυτές τις χώρες από κάθε κακό. Αυτό ζητώ από τον Αούρα Μάσδα και είθε ο Αούρα Μάσδα να μου το δώσει.

Το κείμενο της προτελευταίας παραγράφου είναι μια πολύ καλή απάντηση σε όσους προπαγανδίζουν πόσο ανεκτικοί και γενναϊόδωροι ήταν οι πέρσες ηγεμόνες απέναντι στους υποταγμένους λαούς. Τα ρήματα που έχω επισημάνει είναι ιδιαίτερα εύγλωττα ως προς αυτό.

Η επιγραφή στον τάφο του Ξέρξη, σε σφηνοειδή γραφή, γραμμένη και στις τρεις επίσημες γλώσσες της περσικής αυτοκρατορίας: αρχαία περσικά, ελαμίτικα και βαβυλωνιακά. Το κείμενο δηλώνει το δικαίωμα του πέρση βασιλέα να κυβερνά όλη την αυτοκρατορία

Στα ελληνικά δημόσια κείμενα είναι χαρακτηριστική η χρήση του **πληθυντικού** και η αναφορά **στην – τοπική – εθνική ταυτότητα**, είτε αναφέρονται στον εαυτό τους είτε σε άλλους: Αθηναίοι, Λακεδαιμόνιοι, Κορίνθιοι, το κοινό των Βοιωτών, το κοινό των Θετταλών κ.ο.κ. Η συνήθης φράση στην αρχή του κειμένου είναι πως (τα εξής) αποφάσισε η Βουλή, ο Δήμος, η Συνέλευση, το Συμβούλιο, ακόμη και στα ολιγαρχικά πολιτεύματα, όπως της Σπάρτης και των Θηβών.

Η ΕΠΙΓΡΑΦΗ ΤΗΣ ΔΡΗΡΟΥ – Η ΠΡΩΤΗ ΑΝΑΦΟΡΑ ΣΤΗΝ «ΠΟΛΗ»

Η πρώτη (έως τώρα) γραπτή αναφορά στην «Πόλη» ως πολιτικό μόρφωμα γίνεται σε μια επιγραφή από την πόλη Δρήρο στην Κρήτη, όπου έχουμε και τον πρώτο σωζόμενο ολόκληρο ελληνικό νόμο (650-600 π.Χ. περίπου), και μάλιστα έναν νόμο που ρυθμίζει τα του πολιτεύματος:

*Ας είναι η οργή του θεού [επιεικής]. Τα εξής **αποφάσισε η Πόλις**: εφ' όσον κάποιος λάβει την αρχή, **για δέκα χρόνια ο ίδιος δεν μπορεί να άρχει πάλι**. Εάν δε λάβει την αρχή, όπως και αν δικάζει [εκδίδει αποφάσεις], αυτός θα οφείλει διπλά και γι' αυτόν **δεν θα υπάρχουν δικαιώματα**, όσο ζει και ό,τι [πρωτοβουλίες] λάβει ως αρχή, τίποτα δεν θα είναι [δεν θα έχουν ισχύ]. Μάρτυρες δε οι ανώτατοι άρχοντες [οι τηρούντες την τάξη], οι δάμιοι [μάλλον οικονομικοί υπεύθυνοι] και οι είκοσι [μάλλον συμβούλιο] της Πόλεως.*

ΤΟ ΨΗΦΙΣΜΑ ΤΟΥ ΘΕΜΙΣΤΟΚΛΗ ΠΡΙΝ ΑΠΟ ΤΗ ΝΑΥΜΑΧΙΑ ΤΗΣ ΣΑΛΑΜΙΝΑΣ (480 π.Χ.)

***Ψήφισαν η Βουλή και ο δήμος**, την πρόταση του **Θεμιστοκλή** του Νεοκλέους από τον [δήμο] Φρεάρριο. Την πόλη να αφήσετε στην Αθηνά, την προστάτιδά της, και σε όλους τους άλλους θεούς να την φυλάζουν και να αμυνθούν στους βαρβάρους.*

*Τα γυναικόπαιδα όλων των Αθηναίων και των ξένων που μένουν στην Αθήνα να αφήσετε στην Τροιζήνα ... τους γεροντότερους και τα υπάρχοντά σας να αφήσετε στην Σαλαμίνα. Οι θησαυροφύλακες των ναών και οι ιερείς να μείνουν στην Ακρόπολη να φυλάζουν τα ιερά των θεών. Όλους τους άλλους Αθηναίους και τους ξένους τους ενήλικες να βάλετε στα έτοιμα διακόσια πλοία και **να αμυνθείτε στους βαρβάρους για την δική σας ελευθερία και των άλλων Ελλήνων μαζί με τους Λακεδαιμονίους και τους Κορινθίους και τους Αιγινήτες και όλους τους άλλους που θέλουν να διακινδυνεύσουν.***

*Να **διορίσουν οι στρατηγοί**, αρχίζοντας από αύριο, διακόσιους τριηράρχους, έναν σε κάθε πλοίο, από τους [πολίτες] που έχουν δικιά τους γη και σπίτι στην Αθήνα και γνήσια τέκνα και δεν είναι πάνω από πενήντα ετών και να κληρωθούν [ένας] σε κάθε πλοίο. Να κατατάξετε και δέκα ναύτες σε κάθε πλοίο, [οι οποίοι να είναι] μεταξύ είκοσι και τριάντα ετών, και τέσσερις τοξότες. **Δια κλήρου** να διορίσετε επιστάτες αφού κληρώσετε τους τριηράρχους. Να αναγράψουν σε πίνακες οι στρατηγοί κατά πλοίο και τους υπόλοιπους Αθηναίους από τους ληξιαρχικούς καταλόγους και τους ξένους από τις απογραφές των πολεμάρχων. Να τους κατανεύουν σε διακόσιες ομάδες, ανά εκατό,*

και σε κάθε ομάδα να δώσουν το όνομα της τριήρους και του τριηράρχου και του επιστάτου για να δει κάθε ομάδα σε ποια τριήρη θα πάει.

Όταν κατανεμηθούν όλες οι ομάδες και κληρωθούν στις τριήρεις, να γεμίσουν και τα διακόσια πλοία αφού η βουλή και οι στρατηγοί κάνουν θυσίες στον παντοδύναμο Δία και στην Αθηνά και στην Νίκη και στον Ποσειδώνα τον Προστάτη. Όταν γεμίσουν τα πλοία, οι εκατό [τριήρεις] να βοηθήσουν στο Αρτεμίσιο, στον Ευβοϊκό, οι άλλες εκατό να ναυλοχούν και να φυλάνε την περιοχή γύρω από την Σαλαμίνα και την υπόλοιπη Αττική.

Για να αμυνθούν όλοι οι Αθηναίοι ενωμένοι εναντίον των βαρβάρων, αυτοί που έχουν εξοστρακισθεί για δέκα χρόνια να πάνε στην Σαλαμίνα και να μείνουν εκεί μέχρι να αποφασίσει ο δήμος γι' αυτούς.

ΕΠΙΓΡΑΜΜΑ ΤΟΥ ΣΙΜΩΝΙΔΗ ΤΟΥ ΚΕΙΟΥ ΓΙΑ ΤΗ ΜΑΧΗ ΤΟΥ ΜΑΡΑΘΩΝΑ

ΕΛΛΗΝΩΝ ΠΡΟΜΑΧΟΥΝΤΕΣ **ΑΘΗΝΑΙΟΙ** ΜΑΡΑΘΩΝΙ
ΧΡΥΣΟΦΟΡΩΝ ΜΗΔΩΝ ΕΣΤΟΡΕΣΑΝ ΔΥΝΑΜΙΝ

ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ

ΟΙ **ΑΘΗΝΑΙΟΙ** ΠΟΛΕΜΩΝΤΑΣ ΣΤΟΝ ΜΑΡΑΘΩΝΑ ΓΙΑ ΟΛΟΥΣ ΤΟΥΣ
ΕΛΛΗΝΕΣ
ΣΥΝΕΤΡΙΨΑΝ ΤΗ ΔΥΝΑΜΗ ΤΩΝ ΧΡΥΣΟΦΟΡΕΜΕΝΩΝ ΜΗΔΩΝ

ΕΠΙΓΡΑΜΜΑ ΤΟΥ ΣΙΜΩΝΙΔΗ ΤΟΥ ΚΕΙΟΥ ΓΙΑ ΤΗ ΜΑΧΗ ΤΩΝ ΘΕΡΜΟΠΥΛΩΝ

Ω ΞΕΙΝ ΑΓΓΕΛΕΙΝ **ΛΑΚΕΔΑΙΜΟΝΙΟΥΣ**
ΟΤΙ ΤΗΔΕ ΚΕΙΜΕΘΑ
ΤΟΙΣ ΚΕΙΝΩΝ ΡΗΜΑΣΙ ΠΕΙΘΟΜΕΝΟΙ

ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ

Ω ΞΕΝΕ (ΔΙΑΒΑΤΗ) ΠΕΣ ΣΤΟΥΣ **ΛΑΚΕΔΑΙΜΟΝΙΟΥΣ**
ΟΤΙ ΕΔΩ **ΕΙΜΑΣΤΕ ΘΑΜΜΕΝΟΙ**
ΠΙΣΤΟΙ ΣΤΙΣ ΕΝΤΟΛΕΣ ΤΟΥΣ

Ο ΠΑΙΑΝ (ΠΟΛΕΜΙΚΟ ΕΜΒΑΤΗΡΙΟ) ΠΟΥ ΤΡΑΓΟΥΔΟΥΣΑΝ ΟΙ ΣΑΛΑΜΙΝΟΜΑΧΟΙ ΚΑΘΩΣ ΠΗΓΑΙΝΑΝ ΝΑ ΠΟΛΕΜΗΣΟΥΝ ΜΕ ΤΟΥΣ ΠΕΡΣΕΣ – ΑΙΣΧΥΛΟΣ, ΠΕΡΣΑΙ

Ω ΠΑΙΔΕΣ ΕΛΛΗΝΩΝ

ΙΤΕ ΕΛΕΥΘΕΡΟΥΤΕ ΠΑΤΡΙΔ
ΕΛΕΥΘΕΡΟΥΤΕ ΔΕ ΠΑΙΔΑΣ ΓΥΝΑΙΚΑΣ
ΘΕΩΝ ΤΕ ΠΑΤΡΩΩΝ ΕΔΗ
ΘΗΚΑΣ ΤΕ ΠΡΟΓΟΝΩΝ
ΝΥΝ ΥΠΕΡ ΠΑΝΤΩΝ ΑΓΩΝ

ἽΩ παῖδες Ἑλλήνων, ἴτε,
ἐλευθεροῦτε πατρίδ'
ἐλευθεροῦτε δέ παῖδας, γυναίκας,
θεῶν τε πατρώων ἔδη,
θῆκας τε προγόνων· νῦν ὑπὲρ πάντων ἀγών.

(Παραθέτω και τη μικρογράμματη γραφή του παιάνα, καθώς τα σημεία στίξης μάς βοηθούν πολύ στην κατανόηση του κειμένου)

ΕΜΠΡΟΣ, ΠΑΙΔΙΑ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ,
ΕΛΕΥΘΕΡΩΣΤΕ ΤΗΝ ΠΑΤΡΙΔΑ,
ΕΛΕΥΘΕΡΩΣΤΕ ΤΑ ΠΑΙΔΙΑ ΣΑΣ, ΤΙΣ ΓΥΝΑΙΚΕΣ ΣΑΣ,
ΤΟΥΣ ΒΩΜΟΥΣ ΤΩΝ ΘΕΩΝ ΤΩΝ ΠΑΤΕΡΩΝ ΣΑΣ
ΚΑΙ ΤΟΥΣ ΤΑΦΟΥΣ ΤΩΝ ΠΡΟΓΟΝΩΝ ΣΑΣ.
ΤΩΡΑ ΕΙΝΑΙ Ο ΑΓΩΝΑΣ ΓΙΑ ΤΑ ΠΑΝΤΑ

Ο ΠΑΙΑΝ ΤΩΝ ΛΑΚΕΔΑΙΜΟΝΙΩΝ

Ἐμπρὸς ᾧ τῆς εὐάνδρου Σπάρτης
τέκνα πατέρων πολιτῶν,
διὰ τῆς ἀριστερᾶς χειρὸς τὴν ἀσπίδα προβάλετε,
διὰ δὲ τῆς δεξιᾶς με τόλμη τὸ δόρυ ὑψώσατε,
μὴ φειδόμενοι τὴν ζωὴν
γιατὶ αὐτὸ δὲν εἶναι πατροπαράδοτον στὴν Σπάρτη!

ΑΤΤΙΚΑ ΨΗΦΙΣΜΑΤΑ

Τα ψηφίσματα των πολιτικών θεσμών των Αθηναίων ξεκινούσαν με τη φράση:

«ΕΔΟΞΕ ΤΗ ΒΟΥΛΗ ΚΑΙ ΤΩ ΔΗΜΩ...»

δηλαδή «Αποφάσισε/ έκρινε σωστό η Βουλή (συνέλευση) και ο Δήμος (όλοι οι αθηναίοι πολίτες)...

και έκλειναν με τη φράση:

«ΤΟΝ ΔΕ ΓΡΑΜΜΑΤΕΑ ΠΑΡΑΛΑΒΟΝΤΑ ΤΟΔΕ ΨΗΦΙΣΜΑ ΑΝΑΓΡΑΣΑΙ ΕΙΣ
ΤΑ ΔΗΜΟΣΙΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ»

δηλαδή

«ο γραμματέας παρέλαβε το κείμενο του ψηφίσματος για να το αναρτήσει δημόσια»
(σε ειδικές κατασκευές στην Αγορά)